

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Т. М. Паламарчук, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Важливим напрямом сучасного розвитку аграрного сектора економіки України є сільськогосподарська кооперація. Розглянуто сутність та особливості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; проведено аналіз основних проблем розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Розроблено пропозиції щодо перспектив ефективного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарської кооперації є одним із пріоритетів аграрної політики та інструментом досягнення економічного зростання в аграрному секторі економіки України. Об'єднання селян у кооперативи сприятиме ефективній реалізації ресурсного потенціалу сільського господарства, соціальному розвитку сільських територій. Перспективним в Україні є розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань щодо становлення сільськогосподарських кооперативів були присвячені наукові праці вітчизняних вчених, зокрема: М. П. Драгоманова, М. В. Левитського, М. І. Туган-Барановського, О. І. Чупрова, Б. М. Мартоса та ін. Сучасні проблеми функціонування та ефективного розвитку кооперативного руху в Україні досліджують такі вчені, як: О. М. Бородіна, В. В. Гончаренко, В. В. Зіновчук, Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, В. М. Микитюк, В. Я. Месель-Веселяк, Л. В. Молдаван, А. О. Пантелеймоненко, П. Т. Саблук, О. В. Скидан, Г. В. Черевко, В. Юрчишин та ін.

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є аналіз сучасних проблем та розробка пропозицій щодо перспектив ефективного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні. Досягнення мети здійснювалось на основі застосування загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: наукової абстракції, монографічного, балансового, особистих спостережень автора та ін.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – сільськогосподарський кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб –

виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів [4].

На думку д.е.н., проф. Зіновчука В. В., сільськогосподарський кооператив – відносно складне організаційне формування, і тому його створення відбувається лише за певних умов і у послідовності, яка відповідає характеру цієї демократичної інституції. Процес створення кооперативу може розпочатися лише за наявності у суспільстві відповідних передумов, які носять політичний, соціальний, юридичний, економічний та психологічний характер. Як вважає вчений, чим кращі і реальніші передумови розвитку кооперативних процесів, тим скоріше відбувається становлення кооперативів, їх подальше об'єднання та формування цілісної кооперативної системи у національному масштабі, а з часом й приєднання до міжнародних кооперативних організацій [1, с. 59].

Одна з важливих передумов формування і успішної діяльності обслуговуючих кооперативів полягає у територіальній концентрації сільськогосподарських товаровиробників, а обов'язковою умовою початку розробки проекту організації кооперативу має бути їх ініціатива та зацікавленість. Важливе значення має також підтримка становлення кооперативу з боку органів державного управління та сільськогосподарських громадських об'єднань. В обслуговуючих кооперативах об'єднується тільки частина власності товаровиробників, необхідна для нормальної роботи кожного такого кооперативу, шляхом передання йому грошового або натурального (у вартісній оцінці) внеску на основі вироблених принципів, зафіксованих в установчій угоді про створення кооперативу.

Особливість обслуговуючого кооперативу полягає в тому, що він:

- належить сільськогосподарським товаровиробникам – своїм членам-клієнтам і управляється ними на демократичних засадах;
- надає своїм членам ті послуги, які необхідні для їх власних колективних, фермерських чи особистих підсобних господарств;
- не ставить за мету отримання прибутку для себе, а передбачає збільшення прибутку господарств своїх членів.

Найхарактернішою рисою сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є те, що його члени поєднують в одній особі співвласника кооперативного підприємства та його клієнта. Це має важливе стимулююче значення, сприяє орієнтації інтересів

учасників кооперативного підприємства, насамперед на пошук економічної вигоди у групових діях [6].

На користь кооперативного сегменту агропродовольчого ринку свідчать базові принципи діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які виявляються в таких перевагах безпосередньо для сільськогосподарських товаровиробників:

- зацікавленість в укладанні довгострокових контрактів на реалізацію продукції, в т.ч. експортних, та економія трансакційних витрат;

- власний контроль за рухом продукції на усіх ланках маркетингового ланцюга (від виробничих одиниць до кінцевого споживача);

- своєчасне одержання об'єктивної інформації про кон'юнктуру ринку, поведінку його головних операторів, а також зміни вимог до якості продукції, рівня цін і тарифів на послуги потенційних контрагентів (переробних підприємств, транспортників, торгівлі тощо);

- формування партій товару для конкретного замовника за вимогами стандартів і технічних умов сертифікації продукції та з урахуванням можливостей допоміжної інфраструктури, в т.ч. експортної;

- адекватне реагування на сигнали ринку та митно-тарифні і нетарифні регуляторні заходи держави, що вживаються нею з метою захисту внутрішнього ринку і гарантування національної продовольчої безпеки в цілому;

- уникнення надмірної кількості посередницьких структур між сільськогосподарськими товаровиробниками і кінцевими споживачами, що сприяє формуванню конкурентоспроможної ціни на аграрну продукцію [7].

За даними Мінагрополітики України, кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні станом на 01.01.2017 р. становила 1097 одиниць. Протягом 2010 – 2016 рр. їх кількість зросла на 448 одиниць. Із загальної кількості зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів реально здійснюють господарську діяльність лише 589 одиниці, зокрема: молочарські – 151, з обробітку землі та збирання врожаю – 152, м'ясні – 34, плодоовочеві – 76, зернові – 35 та з надання інших послуг – 141. За видами діяльності 589 діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів розподілились на: переробні – 25, заготівельно-збутові – 149, постачальницькі – 16, з надання інших послуг – 101 та багатофункціональні – 298. Цими кооперативами

станом на 01.01.2017 року об'єднано 24,8 тис. осіб, створено на селі 1636 постійних робочих місць, які утримують 21758 голів ВРХ, з яких: 16953 голови корів та 4188 – голів свиней, реалізовано 48,7 тис. тонн молока, 2,8 тис. тонн зерна, 0,2 тис. тонн м'яса, 3,2 тис. тонн плодоовочевої продукції, сплачено податків та зборів на суму 13981,6 тис. грн [5].

Вагомими проблемами ефективного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, є такі:

- відсутність освітянської та організаційної діяльності неурядових організацій та осіб, зацікавлених у створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- обмеженість інформації про створення та фінансово-господарську діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- відсутність ініціаторів та організаторів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, відповідної матеріально-технічної бази;
- дефіцит фахівців кооперативного профілю в сільському господарстві;
- недосконалість законодавчої бази, неузгодженість в оподаткуванні та реєстрації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- некомпетентність працівників державних установ щодо забезпечення розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів тощо [2].

Перспективи ефективного розвитку підприємництва та обслуговуючої кооперації в Україні пов'язані з формуванням конкурентного підприємницького середовища, спроможного забезпечити зайнятість та зростання доходів працездатного сільського населення, просуванням сільськогосподарської продукції на максимально вигідних для сільськогосподарських товаровиробників умовах, зростанням доходів сільських домогосподарств та громад, розвитком сільських територій.

Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 р. передбачають такі індикатори розвитку:

1. Наявність у 2020 р. не менше одного кооперативу на 2-3 сільських населених пункти.
2. Зростання до 2020 р. товарообігу через кооперативи до 20% від загального товарообігу.
3. Створення до 2020 р. робочих місць у кооперативних структурах в сільській місцевості до 50 тисяч.

У перспективі найбільш поширеними організаційними моделями сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів будуть:

- спеціалізовані кооперативи з виконання певних функцій (переробні, маркетингові, постачальницькі, сервісні);

- багатофункціональні кооперативи, що створюватимуться на районному рівні у формі агроторгових домів, які зможуть об'єднувати всіх товаровиробників і здійснювати збут продукції та забезпечувати необхідними матеріальними ресурсами своїх клієнтів-власників, надавати їм інформаційно-консультативні послуги;

- кооперативи при сільських громадах, що створюються власниками особистих селянських господарств одного або кількох сіл для отримання послуг, пов'язаних з веденням цих господарств [8].

Висновки. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності агропромислового сектора економіки. Для успішної реалізації своїх функцій сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи мають бути представлені на аграрному ринку в усіх складових його інфраструктури. В умовах євроінтеграційних процесів Україні належить здійснити велику науково-методологічну, законодавчу, організаційно-управлінську роботу з імплементації світової практики щодо сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації.

Список використаних джерел

1. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – Друге вид. доп. і перероб. – К.: Логос, 2001. – 380 с.

2. Клокар О. О. Проблеми забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201482/41.html>.

3. Молдаван Л. В. Роль кооперативів у забезпеченні конкурентоспроможності малого і середнього агробізнесу: теоретичні і практичні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trpe.econom.univ.kiev.ua/data/2016_32/zb32_03.pdf

4. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР / [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

5. <http://www.minagro.gov.ua/node/23256>

6. <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-110/>

7. <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-115/>

8. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.